

Viden om Veteraner: *Selv mord*

Mia Sadowa Vedtofte
Forsker, ph.d., cand.scient.
VETERANCENTRET
Videncentret

VETERANCENTRET

Indledning

Formålet med dette faktahæfte er at belyse, hvor mange veteraner, der er døde af selvmord og sammenholde omfanget med hvordan det er for den øvrige befolkning.

Faktahæftet er lavet med henblik på at give alle, med interesse for veteraner, et overblik over omfanget af selvmord blandt veteraner, samt hvordan selvmordsraten har været gennem de seneste år, i en let tilgængelig og oplysende form.

Resumé

METODE

- I dette faktahæfte er der anvendt registerdata for at undersøge forekomsten af selvmord efter hjemkomst blandt veteraner, som har været udsendt i perioden 1992-2021, sammenlignet med en matchet kontrolpopulation med samme alder og køn, uden udsendelse med det danske Forsvar og en matchet kontrolpopulation, med samme alder og køn, uden udsendelse med det danske Forsvar, men erklæret egnet til militærtjeneste ved Forsvarets Dag.
- Oplysninger om selvmord kommer fra Sundhedsdatastyrelsen, som administrerer Dødsårsagsregisteret.

RESULTAT

- I undersøgelsesperioden er der registreret 92 selvmord svarende til 0,27 % af alle veteraner udsendt i perioden 1992-2021. Blandt de matchede kontroller er 0,30 % døde af selvmord.

- Selvmordsraten blandt danske veteraner er på niveau med:
 - et udsnit af den øvrige befolkning, med samme alder og køn, uden udsendelse med det danske Forsvar.
 - et udsnit af den øvrige befolkning, med samme alder og køn, uden udsendelse med det danske Forsvar, men erklæret egnet til militærtjeneste ved Forsvarets Dag.
- Veteraner, der er døde af selvmord, døde i gennemsnit 12,7 år efter deres første udsendelse.

KONKLUSION

- Selvmordsraten blandt danske veteraner er på niveau med:
 - 1) et udsnit af den øvrige befolkning, med samme alder og køn, uden udsendelse med det danske Forsvar.
 - 2) et udsnit af den øvrige befolkning, med samme alder og køn, uden udsendelse med det danske Forsvar, men erklæret egnet til militærtjeneste ved Forsvarets Dag.
- 80 af de 92 veteraner, der er døde af selvmord, havde deres første udsendelse til Balkan.

Hvorfor vælger nogle mennesker livet fra?

Hver dag er der knap to mennesker i Danmark, der tager deres eget liv. Hvorfor vælger nogle mennesker at sige farvel til livet? Det er et spørgsmål, der ofte stilles, når nogen tager deres eget liv. Selvmordsadfærd er utrolig komplekst og kan være svært at forstå for dem, der står tæt på.

Selv mord er ofte en afslutning på en lang og smertefuld proces. Den, som vælger at tage sit eget liv, har oftest haft det svært længe, og det er ikke til at sige præcis, hvad der gjorde udfaldet, eller om nogen kunne have forhindret det.

Forskere inden for suicidologi ser på selvmord og selvmordsforsøg som tragiske handlinger, der skyldes en kombination af mange forskellige faktorer. En person, der er selvmordstruet, er ofte i dyb krise og har hårdt brug for hjælp og støtte¹

Center for Selvmordsforskning formulerer det således: "Man kan sammenligne det med et bæger, der er fyldt op med vand. Hvert problem svarer til lidt vand. Man ved aldrig, hvilken dråbe, der får bægeret til at flyde over. Det er

¹ Silverman, M. (1966). Approaches to suicide prevention: a focus on models. Global trends in suicide prevention. Toward the Development of National Strategies for Suicide Prevention, Ramsay RF, Tanney BL (eds). Tata Institute of Social Sciences: Mumbai. 25-94.

ikke den sidste dråbe, men hele den komplekse livssituation der kan forårsage, at personen tager sit eget liv.” Det betyder også, at der ikke altid kan sættes lighedstegn mellem det, at en veteran vælger at tage sit eget liv og det, at han/hun har været udsendt med Forsvaret. Det kan, for at blive i sammenligningen med bægeret, have været en af dråberne, men ikke nødvendigvis den afgørende dråbe. Det vil stort set altid være misvisende kun at tilskrive én bestemt hændelse som forklaring på et selvmord, men der kan være situationer, hvor selvmord udløses af én hændelse (den sidste dråbe). Selvmord er altid en konsekvens af flere faktorer og er således ifølge Center for Selvmordsforskning aldrig resultatet af en enkelt årsag eller hændelse².

Hvem dør af selvmord?

Dette udelukker naturligvis ikke, at enkelte veteraners selvmord kan være relateret til udsendelsesmæssige forhold. Formuleringen skal derimod ses som et forsøg på at nuancere forståelsen og tydeliggøre, at nærværende faktahæfte bygger på registerdata. Det omfatter således ikke en systematisk gennemgang af fx journaloplysninger eller interviews med efterladte, som ville kunne belyse de individuelle forløb og livshistorier bag de enkelte selvmord.

Lilian Zøllner og kollegaer skriver i en rapport om veteraners selvmordsforsøg/selvmod: *“Det er ikke den menige, befalingsmanden eller*

² Center for Selvmordsforskning. Myter og Fakta om Selvmordsadfærd: 2020.

officeren, som begår selvmord. Det er mennesket ikke professionen eller graden, som tager sit eget liv”³.

Ifølge Psykiatrifonden er det ej heller kun mennesker med psykisk sygdom, der tager deres eget liv, idet kun 50-60 procent af dem, der begår selvmord, har en psykisk diagnose. Det vil sige, at 40-50 procent af selvmordene skyldes andre problemer (eller udiagnosticeret psykisk sygdom).

Det er en delvis myte, at danske veteraner har højere risiko for selvmord i forhold til baggrundsbefolkningen. Undersøgelser foretaget blandt danske veteraner af Center for Selvmordsforskning og Veterancentret viser, at de ikke har større risiko for at dø af selvmord end den øvrige befolkning. Dog havde nogle af de udsendte hold på missionen til Kroatien i 1990’erne en større risiko for selvmord end andre veteraner^{3,4}.

Til sammenligning fandt nordiske forskere i et større registerstudie, at veteraner fra Norge, Sverige og Finland havde en lavere risiko for at dø af selvmord end baggrundsbefolkningen, hvor de danske veteraner havde samme risiko som baggrundsbefolkningen⁵. Forskning fra USA viser derimod, at amerikanske veteraner har

³ Zøllner L, Ejdesgaard BA, Jensen B, et al. Belastende Og Beskyttende Faktorer for Selvmordstanker Og Selvmordsadfærd Blandt Tidligere Udsendte Danske Soldater. Odense; 2012

⁴ Vedtofte MS. Selvmord Blandt Veteraner: 1992-2014. Ringsted: Veterancentret; 2014

⁵ Pethrus C-M, Vedtofte MS, Neovius K, Borud EK, Neovius M. Pooled analysis of all-cause and cause-specific mortality among Nordic military veterans following international deployment. BMJ Open. 2022;12(4):e052313. doi:10.1136/bmjopen-2021-052313

større risiko for selvmordsadfærd end den almene amerikanske befolkning⁶.

Hvad er en veteran?

En veteran er en person, der på baggrund af en beslutning truffet af Folketinget, Regeringen eller en minister har været udsendt i mindst én international mission. Veteranpolitikken gælder for veteraner, der har været udsendt i regi af Forsvarsministeriet.

Selvmondsadfærd

Selvmondsadfærd er en fællesbetegnelse for selvmordstanker, selvmordsforsøg og fuldbyrdet selvmord. Selvmord er en handling, som er planlagt og udført på en sådan måde, at den, der udfører selvmordet er overbevist om at vedkommende kommer til at dø af det. Selvmordsforsøg er en selvskadende handling uden dødelig udgang.

Selvmond og selvmordsforsøg er ikke samme slags adfærd. Tidligere selvmordsforsøg er dog en risikofaktor for senere selvmord. Men selvom en del mennesker, der behandles for selvmordsforsøg, på et senere tidspunkt begår selvmord, viser forskning at dette ikke gælder for størstedelen af dem, der har haft et selvmordsforsøg⁷".

⁶ Office of Mental Health and Suicide Prevention. National Veteran Suicide Prevention Annual Report.; 2019.

⁷ Center for Selvmordsforskning. Myter og Fakta om Selvmordsadfærd:2020.

Mennesker, der begår selvmord, og de, der har selvmordsforsøg, repræsenterer dermed to forskellige, om end overlappende, grupper med hver deres karakteristika.

Selv mord er en handling med dødelig udgang, som afdøde, med viden og forventning om et dødelig udfald, selv havde foranstaltet og gennemført med det formål at fremkalde de af den afdøde ønskede forandringer

WHO, 1986

Baggrund

Hvad bygger faktahæftet på?

Oplysninger om alle dødsfald i Danmark samles i et register kaldet Dødsårsagsregisteret. Til klassificering af dødsårsag såsom selvmord bruges WHO's 10. reviderede udgave af "International Statistical Classification of Diseases and Related Health Problems" (ICD-10), som er en international vejledning til kodning af den tilgrundliggende dødsårsag. Det er ikke muligt at få tallene på selvmord fra det år, vi er i aktuelt eller året før, da data på alle dødsfald bliver grundigt gennemgået, inden de bliver tilgængelige via Dødsårsagsregisteret. Dødsårsagsregisteret kan modtage dødsattester flere år efter et dødsfald, hvorfor antallet af selvmord vil kunne blive opdateret bagudrettet. I dette faktahæfte er de anvendte data fra Dødsårsagsregisteret opdateret til 2022.

Mørketal

Mørketal anvendes i almindelighed om skjult kriminalitet, men bruges her med den betydning; den del af selvmord, der aldrig bliver registreret af offentlige myndigheder. Mørketal inden for selvmord, kan være "kamouflerede selvmord" i form af uforklarlige dødsulykker.

Hvem er med i undersøgelsen?

Det kan fx være bilulykker, der ikke kan forklares på rationel måde, som en ulykke på lige landevej uden modkørende biler – er det en ulykke eller selvmord? Der kan være andre eksempler på selvmord, der ikke registreres af de offentlige myndigheder. Der er dermed grund til at antage, at det reelle antal døde af selvmord i Danmark er større end tallet i Dødsårsagsregistret.

Studiepopulationen i dette faktahæfte består af udsendte i internationale missioner med det danske forsvar i perioden 1992-2021. Skæringsårene er givet ud fra, at 1992 er det år, hvorfra Veterancentret har fulgt danske veteraner systematisk, mens 2021 som slut udsendelsesår sikrer, at de medtagne veteraner, alle er fulgt minimum et år efter hjemkomst, da dødsårsagsregisteret var opdateret til 2022, da dette faktahæfte blev udarbejdet.

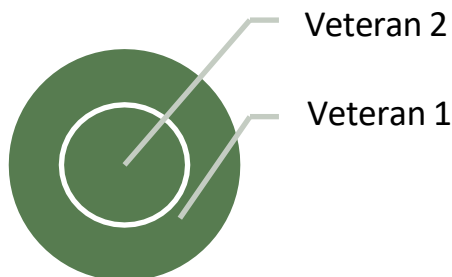
Når man sammenligner veteraner med en kontrolgruppe, er det vigtigt, at kontrolgruppen ligner dem så meget som muligt, uden at de har været udsendt. "Healthy worker effect" henviser til, at personer i arbejde ofte har en lavere dødelighed end baggrundsbefolkningen. Dette skyldes, at alvorlige syge og funktionshæmmede personer med høj dødelighed normalt er udelukket fra at deltage i arbejdslivet. Når man skal undersøge om faktorer i arbejdsmiljøet påvirker dødeligheden, må man tage hensyn til dette fænomen.

“Healthy soldier effect” er udledt af “Healthy worker effect” og betyder, at veteranerne generelt er “sundere” end den øvrige befolkning. Dette skyldes, at der er krav til bl.a. helbredet for at blive erklæret egnet ved Forsvarets Dag, ligesom der er helbredsundersøgelser ved videre karriere i Forsvaret. Dvs. personer med en række sygdomme/skavanker bliver frasortet.

Derfor er det relevant at sammenligne veteraner med den øvrige befolkning, der udover at have samme alder og køn, også er erklæret egnet til militærtjeneste ved Forsvarets dag, men ikke har været udsendt. Det gør dem mere sammenlignelige, end hvis sammenligningsgruppen kun har samme alder og køn.

Der er dog en begrænsning ved at anvende egnethedsvurderingen fra Forsvarets dag, da den i dette projekt kun er tilgængelig for dem, der har været til Forsvarets dag fra 1994 til 2018. Derfor er der i faktahæftet brugt flere sammenligningsgrupper, hvor de har det tilfælles, at de ikke har været udsendt: Da vi sammenligner veteranerne med populationer, der har samme fødselsår og køn som veteranen, er vi nødt til at have to veteranpopulationer Veteran 1 (alle veteraner) og Veteran 2 (Forsvarets dag 1994-2018), som vi sammenligner med de kontrolpopulationer, der passer på dem hvad angår køn og alder.

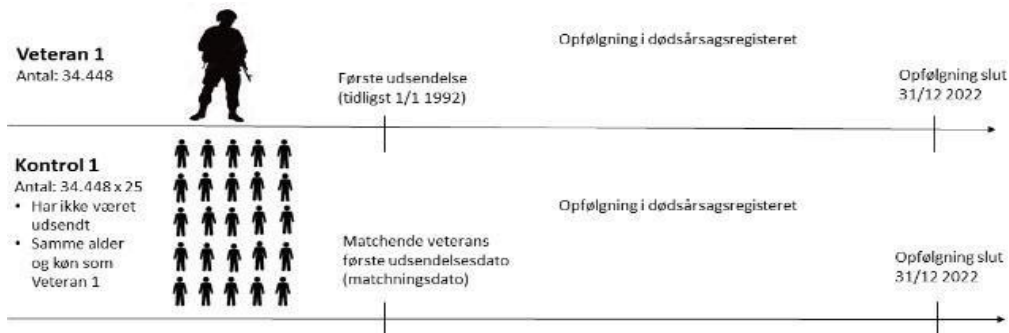
Den samlede veteranpopulation refereres til som Veteran 1 (alle veteraner) og Veteran 2 (Forsvarets dag 1994-2018) er en delmængde af Veteran 1 (illustreret i figur 1).

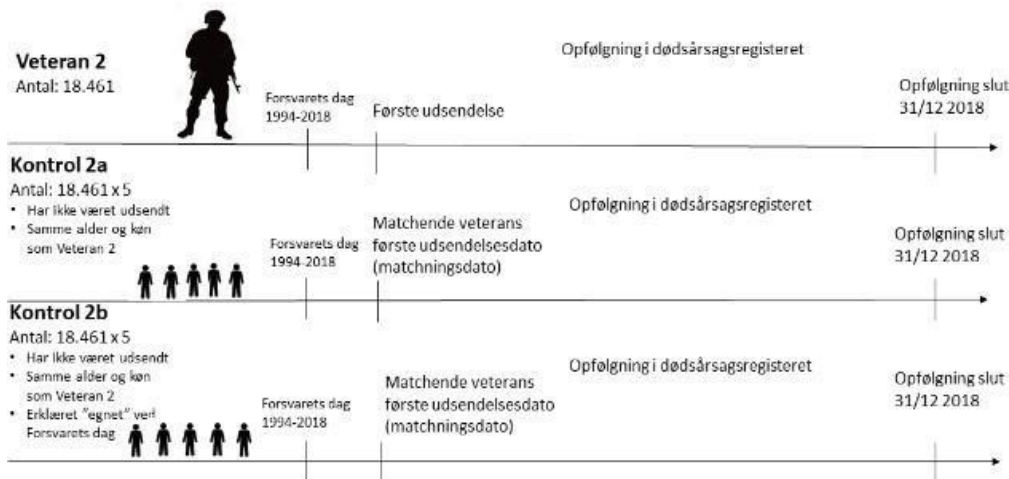
Figur 1. Veteran 1 består af alle udsendte fra 1992-2021. Veteran 2 populationen, indgår i Veteran 1-populationen, men adskiller sig ved kun at være de veteraner, der har været til Forsvarets dag 1994-2018.

Matchningen af veteraner og sammenligningsgrupper er angivet i figur 2 og figur 3. Som tidligere nævnt kan ikke alle veteraner sammenlignes med en kontrolgruppe, der er erklæret egnet ved Forsvarets dag.

Derfor denne opdeling af veteraner i veteran 1 (alle veteraner) og veteran 2 (Forsvarets dag 1994-2018), og derved også kontrolgruppe 1 (matcher alle veteraner / veteran 1) og kontrolgruppe 2a (matcher alle veteraner, der har været ved Forsvarets dag 1994-2018 / veteran 2) og 2b (matcher alle veteraner, der har været ved Forsvarets dag 1994-2018 / veteran 2 og er derudover også erklæret egnet ved Forsvarets dag).

Figur 2. Veteran 1 er alle veteraner, der har været udsendt med forsvaret i perioden 1992-2021. De sammenlignes med en matchet kontrolgruppe, hvor der for hver veteran er femogtyve personer, med samme fødselsår og køn som deres matchede veteran. Derudover er de i live på veteranens første udsendelsesdato (matchningsdato), og de har aldrig været udsendt med det danske forsvar.

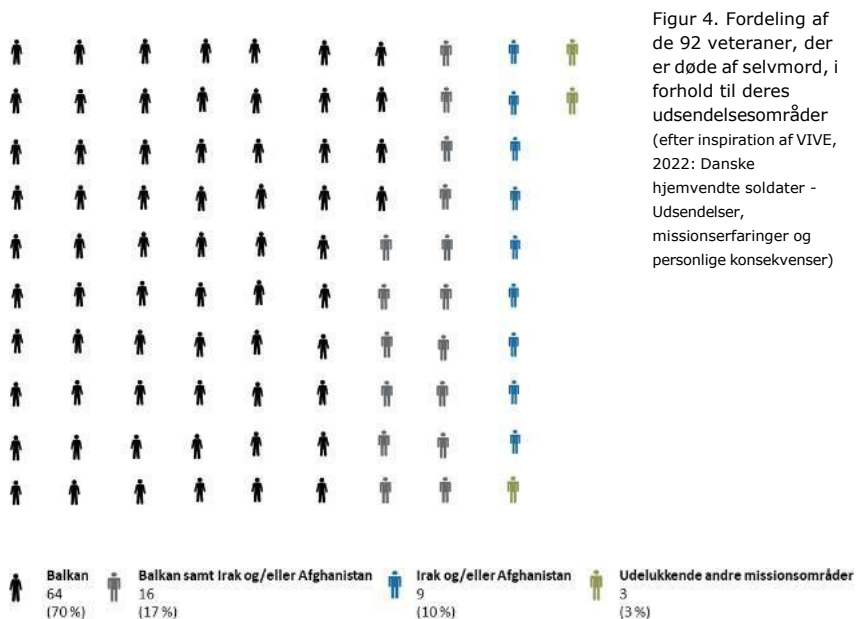

Figur 3. Veteran 2 er alle veteraner, der har været til Forsvarets dag fra 1994 og frem til 2018. De sammenlignes med to kontrolgrupper: 1) Kontrolgruppe 2a: En matchet kontrolgruppe, hvor der for hver veteran er fem personer, med samme fødselsår og køn som deres matchede veteran. Derudover skal de være i live på veteranens første udsendelsesdato (matchningsdato), og de har aldrig været udsendt med det danske forsvar. 2) Kontrolgruppe 2b: Ud over de samme kriterier som kontrolgruppe 2a er de også erklæret egnet ved Forsvarets dag, så de derved er mere sammenlignelige med veteran 2-gruppen.

Selv mord blandt veteraner

Ud af alle 34.448 veteraner var der 92, der er døde af selvmord (dødsårsagsregisteret), heraf var 89 fra hæren. De 92 veteraner var gennemsnitlig udsendt 1,9 gange og har tilsammen været udsendt 180 gange. Tidspunktet for selvmordet er gennemsnitligt set sket 12,7 år efter første udsendelse, men i nogle tilfælde helt op til 28 år efter første udsendelse. Veteranerne var ved selvmordet gennemsnitlig 40 år gamle, men alderen varierer fra 22 år til 72 år. 80 ud af de 92, der er døde af selvmord, var udsendt på Balkan ved deres første udsendelse (87 %).

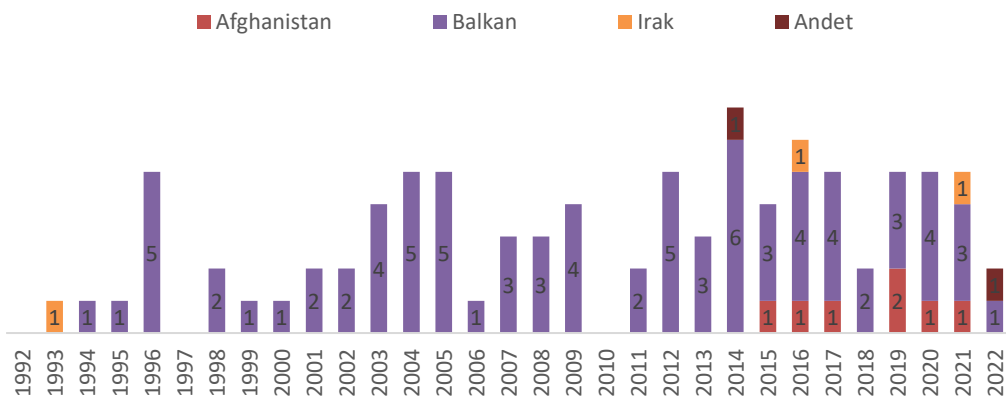
Det er svært at skelne mellem, hvornår man er hhv. Balkan-, Irak- og Afghanistanveteran. Nogle har haft udsendelser alle tre steder, og skal veteranen så defineres ud fra første eller sidste udsendelsesland? Afhængig af hvordan man vælger at lave definitionerne, vil der derfor komme forskellige resultater jævnfør figur 4. I dette faktahæfte, er det første udsendelsesområde, der definerer, om veteranen er Balkan-, Irak- eller Afghanistanveteran.

Balkanveteranerne udgør flertallet af veteranerne, der er døde af selvmord. Som det ses i figur 4, har 64 ud af 92 veteraner, der er død af selvmord, udelukkende været udsendt til Balkan, svarende til 70 %. 16 har både været i Balkan og efterfølgende også i Irak og/eller Afghanistan, og endelig har 9 kun været i Irak og/eller Afghanistan, mens de sidste 3 har udelukkende været udsendt til andre missionsområder end Balkan, Irak og Afghanistan.

I figur 5 ses antallet af veteraner, der er døde af selvmord i perioden 1992 til 2022. Det skal bemærkes, at det samlede antal veteraner pr. år er forskelligt (antallet var lavere i fx 1998 end i 2018), hvorfor det ikke er muligt at sammenligne antallet af selvmord for de enkelte år med hinanden.

Antal selvmord blandt veteraner 1992-2022, fordelt på første udsendelsesområde

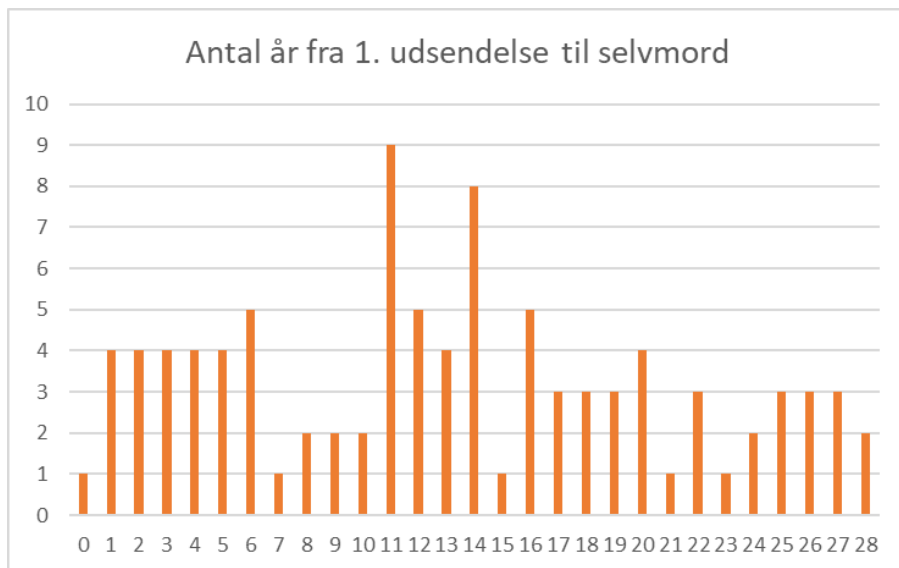

Figur 5. Antallet af selvmord blandt veteraner opdelt på årstal og første udsendelsesområde

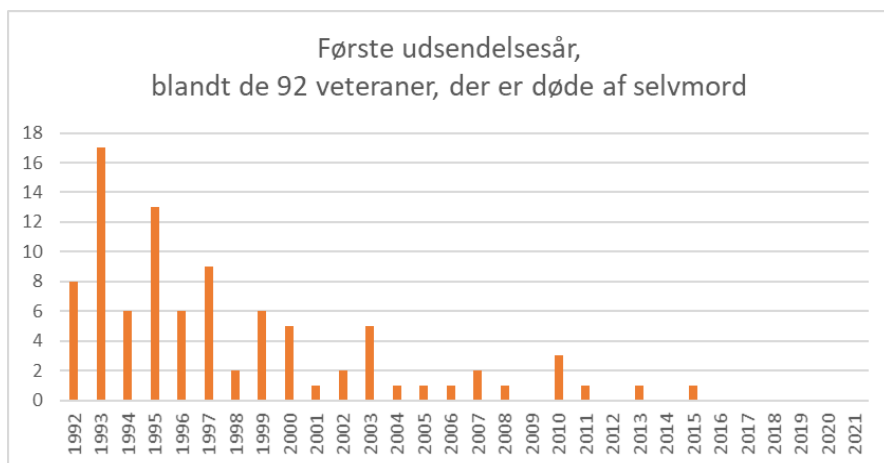
Derudover ses veteranernes første udsendelsesområde, hvor det kan ses, jævnfør at udsendelser til Afghanistan har været i perioden 2002-2021, at "Afghanistan-veteranerne" ikke optræder i selvmordsstatistikken før senere i undersøgelsesperioden.

Blandt de 92 veteraner, der er døde af selvmord, begår de selvmordet i gennemsnit 12,7 år efter deres første udsendelse.

I figur 6 ses en detaljeret oversigt over antal år fra første udsendelse til selvmord, hvor det kan ses, at fra de 0 til 28 år, der går fra første udsendelse til de dør af selvmord, sker det jævnt fordelt, med flest 11 år efter første udsendelse.

Figur 6. Antal år fra første udsendelse til død af selvmord, blandt de 92 veteraner, der er døde af selvmord.

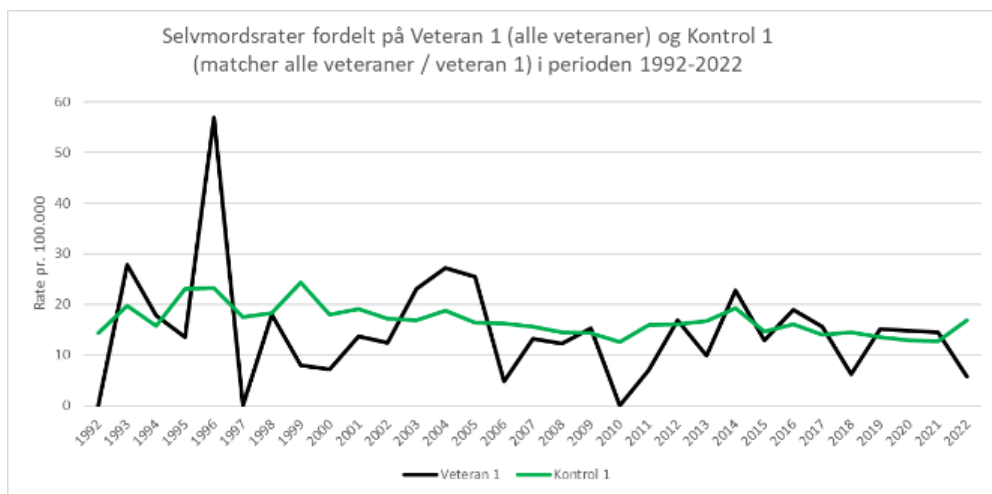
Figur 7. Første udsendelsesår, blandt de 92 veteraner, der er døde af selvmord.

Figur 7 viser, at langt størstedelen af de 92 veteraner, der er døde af selvmord, har haft deres første udsendelse i perioden 1992-2010 (97 %), og den sidste veteran, der indgår i selvmordsstatistikken, havde første udsendelse i 2015.

Fordeling af selvmordsrater

Der er tradition for at opgøre selvmordstal som rater. Derfor er selvmordstallene også vist som rater i figur 8 og 9. Raten angiver hvor stor en andel af 100.000 personer (enten veteran eller kontrolgruppe), der er døde som følge af selvmord. Endvidere gør raterne det muligt at sammenligne over tid.

Figur 8 angiver udviklingen af selvmordsraterne for perioden 1992-2022. Det ses, at raten for Veteran 1 (alle veteraner) og kontrol 1 (matcher alle veteraner / veteran 1) varierer for år til år. Veteran 1 (alle veteraner) havde i årene 1993-1996 og 2003-2005 en højere selvmordsrate end kontrolpopulationen.

Figur 8. Angivelse af udviklingen af selvmordsraterne for Veteran 1 (34.448 veteraner udsendt i perioden 1992-2021) og deres matchede kontrolgruppe Kontrol 1 (baggrundsbefolkning med samme alder og køn, men uden udsendelse med Forsvaret).

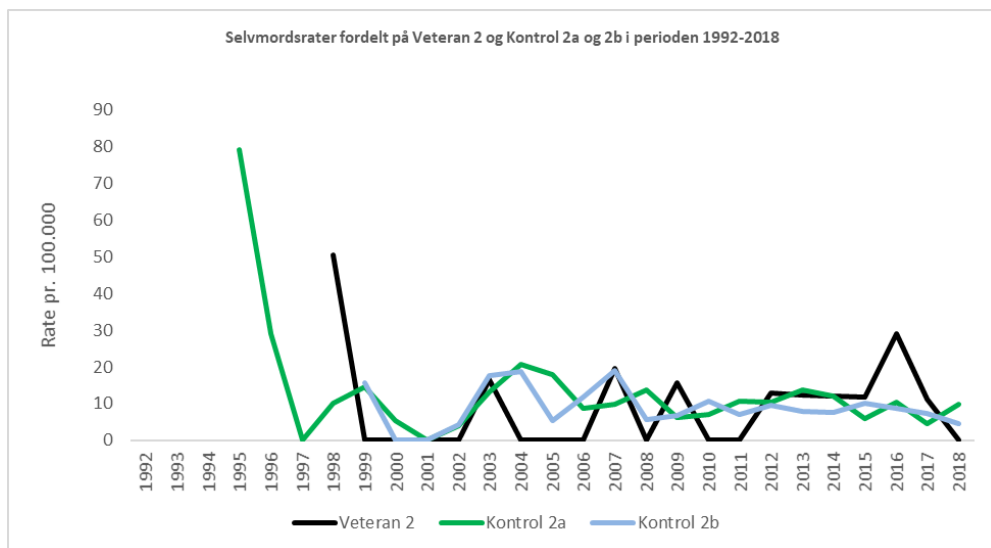
Den højeste rate blev set i 1996 med en selvmordsrate på 57 for Veteran 1 (alle veteraner), og til sammenligning var den 23 for kontrol 1 (matcher alle veteraner / veteran 1) det pågældende år. Året efter i 1997 havde kontrol 1 (matcher alle veteraner / veteran 1), omvendt en rate på 18 og Veteran 1 (alle veteraner) en rate på 0.

I gennemsnit er selvmordsraten for veteran 1 i perioden 1992-2022 14,7 pr. 100.000, og for kontrol 1 er den 16,8 pr. 100.000, hvorved selvmordsraten betegnes som værende på samme niveau for de to grupper.

For gruppen af de yngre veteraner, der havde været på Forsvarets Dag fra og med 1994 og frem (Veteran 2), ses udvikling i selvmordsraterne i figur 9. Veteran 2 og kontrol 2b (den kontrolgruppe, der er erklæret egnet ved Forsvarets Dag uden udsendelse), har ikke nogen selvmord før hhv. 1998 og 1999. Det kan skyldes, at de er erklæret egnet ved Forsvarets Dag fra 1994, og man må formode, at hvis de var selvmordstruede på daværende tidspunkt, ville de ikke have været erklæret egnet.

Derfor er det ikke overraskende, at der ikke er selvmord i de to grupper, der er erklæret egnet ved Forsvarets dag før 1998/99. Derimod er kontrol 2a, "blot" baggrundsbefolkning, der har samme alder og køn, som Veteran 2, og i live ved deres matchende veteran fra Veteran 2 populationen. Herved er der ikke noget "krav" om, at de skal være "mentalt" sunde (healthy soldier effect), og de har derved ikke været selekteret fra 1994 og frem, altså erklæret egnet ved Forsvarets Dag. Med undtagelse af start årene fra 1995-1999 og 2016 ses ikke de store forskelle i raterne for hhv. veteran 2 og kontrol 2a og 2b.

Dog ligger kontrol 2a i gennemsnit lidt højere end hhv. veteran 2 og kontrol 2b. I gennemsnit er selvmordsraten for veteran 2 i perioden 1992-2018 9,1 pr. 100.000, for kontrol 2a er den 13,2 pr. 100.000, og for kontrol 2b (erklæret egnet) er den 8,9 pr. 100.000, hvorved selvmordsraten betegnes som værende på samme niveau for veteraner og kontrolgruppe erklæret egnet ved Forsvarets dag

Figur 9. Angivelse af udviklingen af selvmordsraterne for Veteran 2 (18.461 veteraner der har været på Forsvaret dag / session efter 1994 og udsendt frem til 2018) og deres matchede kontrolgrupper Kontrol 2a (baggrundsbefolkning med samme alder og køn, men uden udsendelse med Forsvaret) og Kontrol 2b (baggrundsbefolkning med samme alder og køn, og erklæret egnet ved Forsvaret dag / session, men uden udsendelse med Forsvaret).

Af de 34.448 veteraner har 92 begået selvmord svarende til 0,27 procent af alle veteraner. Sammenligner man alle 34.448 veteraner med baggrundsbefolkningen, med samme fødselsår og køn uden udsendelse med det danske Forsvar, er der stort set ingen forskel på forekomsten af selvmord: 0,27 procent af veteraner (Veteran 1/alle veteraner) er døde af selvmord og 0,30 procent af kontrolpopulationen (Kontrol 1: matcher alle veteraner / veteran 1).

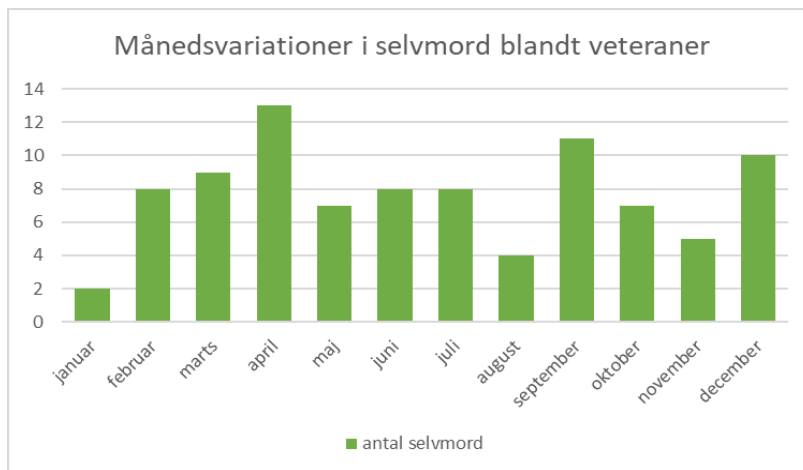
Sammenligner man de yngre veteraner, der har været på Forsvarets Dag fra 1994 og frem med baggrundsbefolkningen, med samme fødselsår og køn uden udsendelse med det danske Forsvar, er der stort set heller ikke her forskel på forekomsten af selvmord: 0,11 procent af veteraner (Veteran 2: egnet ved Forsvarets Dag efter 1994) er døde af selvmord og 0,13 procent af kontrolpopulationen (kontrol 2a: matcher veteran 2 på køn og alder).

Hvis de yngre veteraner, der har været på Forsvarets Dag fra 1994 og frem, i stedet sammenlignes med baggrundsbefolkningen med samme fødselsår og køn, og som også er erklæret egnet ved Forsvarets dag, men uden udsendelse, er forekomsten af selvmord fortsat 0,11 procent blandt de yngre veteraner (Veteran 2: egnet ved Forsvarets Dag efter 1994), men ligeledes også 0,11 procent blandt den "sundere" kontrolpopulation (kontrol 2b: matcher veteran 2 på køn og alder og erklæret egnet ved Forsvarets Dag).

Sammenfattende er der ingen forskelle på selvmordsraten for veteraner og kontrol-grupperne. Der ses forskelle for enkelte år, men over hele tidsperioden 1992-2022 er raten den samme.

Årstidsvariation

Mange forskningsundersøgelser har vist, at foråret for mange indebærer et løfte om nye og bedre tider. Når foråret så kommer uden at medføre en bedring i tingenes tilstand, opgiver mange selvmordstruede at leve videre. Derved er der i den danske befolkning flest, der dør af selvmord i april måned⁸.

Figur 10. Oversigt over hvilke måneder de 92 veteraner er døde af selvmord i.

For de 92 veteraner der er døde af selvmord, er det sket over hele året, dog med flest i april (figur 10).

⁸ Center for Selvmordsforskning. Myter Og Fakta Om Selvmordsadfærd.; 2020.

Refleksioner

Danske soldater har været udsendt i FN-regi siden slutningen af 1940'erne og senere også under NATO-mandat. Missionerne har gennem tiden ændret karakter fra overvejende at være fredsbevarende eller fredsskabende missioner på fx Balkan og i Mellemøsten til at være dele af internationale koalitioner underlagt NATO i fuldspektrum operationer i Irak og Afghanistan. Der har været forskel på missionerne og dermed også opgaveløsningerne samt karakteren af disse henover tid. Ligeledes har der været forskel på den forberedelse, der har været før missionen, og på om der har været mulighed for at deltage i eksempelvis et hjemkomstprogram efter endt mission.

Noget, som har bidraget til de store forskelle mellem soldater udsendt i begyndelsen af undersøgelsesperioden og dem, der var udsendt senere, er bl.a. missionsforberedende undervisning, opfølgning efter hjemkomst samt udvælgelsesproceduren for ansøgere til Hærens Reaktionsstyrkeuddannelse (HRU).

En målsætning i regeringens veteranpolitik fra 2010 var netop, at udvælgelse af soldater til udsendelse skulle styrkes ved, at soldaters parathed til udsendelse skulle vurderes. Udvælgelsen skal bidrage til at forebygge, at veteraner får psykiske skader.

Ovenstående målsætning i veteranpolitikken er blevet efterfulgt, og den styrkede udvælgelse har siden 2011 bestået i, at den psykiske

robusthed afdækkes ved hjælp af et spørgeskema, der ved behov efterfølges med interview. Der kan derfor være nogle veteraner, udsendt i perioden 1992-2021, som i dag måske ikke ville være blevet udsendt netop som følge af implementering af den styrkede udvælgelse.

Det er svært at identificere den udløsende faktor for selvmord, jf. den tidligere metafor med hvilken dråbe, det er, der får bægeret til at flyde over, hvilket understreger kompleksiteten i at kunne udtale sig om, hvorvidt det var på grund af udsendelsen, at en veteran er død af selvmord, og dermed også om den styrkede udvælgelse påvirker omfanget af selvmord blandt veteraner. 89 ud af de 92 veteraner, der er døde af selvmord, har haft deres første udsendelse før 2011. Dvs. det år styrket udvælgelse starter, og Veteracentret oprettes.

Man kan dog ikke udelukkende forklare de få selvmord blandt veteraner med første udsendelse efter 2011 med indførelse af den styrkede udvælgelse eller Veteracentrets oprettelse, da det også er nødvendigt at medtage tidsaspektet. De veteraner, der blev udsendt start 1990'erne, har haft længere opfølgningstid, så hvis man skal sammenligne udsendelser i forskellige tidsperioder, kræver det ens opfølgningstid.

Benævnelsen "Balkanveteran" spænder bredt over alle de veteraner, der var og er udsendt til Balkan. Antallet af Balkanudsendelser er stort, og de fordeler sig over flere missioner med forskellig karakter, alt efter om udsendelsen var i fx Kroatien, Makedonien, Bosnien-Herzegovina eller Kosovo, samt om der var tale om mandat via FN eller NATO. Indsatsen i Balkan har været, og er, præget af vekslende grader af belastning afhængigt af udsendelsestidspunktet, og det bør erindres, at det danske forsvar fortsat er indsat på Balkan, og derved kommer nye "Balkanveteraner" også til, - men med en anden profil en "Balkanveteranerne" fra start 1990'erne.

Selv mord er den mest ensomme handling, et menneske kan begå, og en persons selvmord efterlader altid en række spørgsmål, som sjældent kan besvares. Når veteraner dør af selvmord, kommer spørgsmålet om, hvorvidt selvmordet er udsendelsesrelateret ofte i spil.

Det er ikke muligt ud fra de tal og data, der præsenteres i dette faktahæfte, at konkludere, om det var udsendelserne i mission eller andre faktorer i livet – eller en kombination –, der var årsag til den enkelte veterans selvmord. Men formålet har været at lave en sammenligning med forskellige kontrolgrupper for at se forekomsten blandt veteraner sammenlignet med disse kontrolgrupper.

Vigtige Pointer

Af de 34.448 veteraner, der har været udsendt mellem 1992 og 2021, er 92 efterfølgende døde af selvmord i perioden 1992-2022.

Selvmoedsraten blandt danske veteraner er på niveau med:

- 3) et udsnit af den øvrige befolkning, med samme alder og køn, uden udsendelse med det danske Forsvar
- 4) et udsnit af den øvrige befolkning, med samme alder og køn, uden udsendelse med det danske Forsvar, men erklæret egnet til militærtjeneste ved Forsvarets Dag.

Selvmoedsraterne varierer over årene, så der er hverken stigende eller faldende tendens til, at veteraner dør af selvmord.

Veteraner, der er døde af selvmord, døde i gennemsnit 12,7 år efter deres første udsendelse.

89 af de 92 veteraner, der er døde af selvmord, havde deres første udsendelse før 2011.

80 af de 92 veteraner, der er døde af selvmord, havde deres første udsendelse til Balkan.

Hvor kan du få mere information?

Veterancentrets Videntcenter har i samarbejde med eksterne forskere undersøgt, om der er en sammenhæng mellem veteraners kamp-eksponering, oplevet under international mission, og den efterfølgende risiko for selvmordsforsøg. Undersøgelsen omfatter 12.218 veteraner udsendt med hæren i perioden 1997-2016, og som 6 måneder efter hjemkomst har besvaret Veterancentrets spørgeskema "Hjemkomstundersøgelsen".

Resultatet er, at veteraner med større selvoplevet direkte kampeksponering har en 8 % højere risiko for selvmordsforsøg efter hjemkomsten. Denne øgede risiko blev dog forklaret af symptomer på PTSD/depression blandt veteranerne. Der blev ikke fundet sammenhæng mellem risiko for selvmordsforsøg og det at have været vidne til konsekvenser af krig (fx nød blandt civilbefolkningen).

Hvad kan den viden, der er fået via forskningsartiklen, bruges til? Den kan hjælpe psykologer og andre klinikere til bedre opfølgning af veteraner med højere risiko for selvmordsforsøg. Dvs. med særlig opmærksomhed for dem, der har oplevet høj kampeksponering og efterfølgende udvikler PTSD/depression.

Som led i Veterancentrets samarbejde med Norge, Sverige og Finland i Nordic Defence Cooperation (NORDEFECO-regi) har Videncentret deltaget i en arbejdsgruppe, der brugte registre i deres forskning for at blive klogere på dødelighed blandt nordiske veteraner.

Arbejdet er mundet ud i en publiceret videnskabelig artikel, der havde til formål at undersøge overordnet dødelighed (ikke under mission) og specifikke dødsårsager (som død forårsaget af cancer, hjertesygdom, selvmord m.m.) blandt nordiske veteraner samt sammenligne resultatet med den øvrige befolkning i de enkelte lande. Resultatet var for de danske veteraner, at der sås en lavere risiko for overordnet dødelighed, herunder død af cancer og hjertesygdom. Men risiko for død forårsaget af selvmord og trafikulykker var på niveau med baggrundsbefolkningen. De nordiske veteraner havde overordnet set en 42 % lavere risiko for at dø sammenlignet med baggrundsbefolkningen.

Kampeksponering og risiko for selvmordsforsøg

- Combat exposure and risk of suicide attempt among Danish army military personnel
Journal of Clinical Psychiatry, 2021

Dødelighed blandt nordiske veteraner efter international mission

- Pooled analysis of all-cause and cause-specific mortality among Nordic military veterans following international deployment
British Medical Journal, 2022

Har du eller nogen nær dig brug for støtte?

Livslinien

Du kan kontakte Livslinien, hvis du har selvmordstanker eller er i anden alvorlig livskrise, eller hvis du er pårørende eller efterladt til selvmord.

Telefonrådgivning: 70 201 201

Se åbningstider for **chatrådgivning** på www.livslinien.dk

Veterancentret

Er du soldat, veteran eller pårørende med akut brug for hjælp, så ring til Veterancentrets døgntelefon på **7281 9700**